

סימן ג

בן ציון. נזכר בגמרא קידושין (עא.): משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן, וריחקה **בן ציון** בזרוע, עוד אחרת היתה וקירבה **בן ציון** בזרוע. ופרש"י: **בן ציון** - אדם חשוב ואיש זרוע. ע"כ. ועי' לרבינו עובדיה מברטנורא בפירוש המשנה עדיות (פרק ח משנה ז), שכן **ציון** היה גברא אלמא. וכתב בתוספות יום טוב שם, שאפילו שנהיה גברא אלמא, מותר לקרוא בשם "**בן ציון**", משום שיש לו הוראה נעימה, מלשון (איכה ד, ב): "בני **ציון** היקרים המסולאים בפז", וכמ"ש הרא"ש בשו"ת בשמים ראש (סימן ק"ץ) ששם שיש לו הוראה נעימה אפילו אם הוא שם של רשע מסקינן ביה. וכתב הגאון רבי יצחק פאלאג'י בספר יפה ללב (חלק ה חיו"ד סימן רסה אות ט, דף נח ע"א) להוכיח מרש"י הנ"ל שכן ציון היה אדם חשוב ובעל זרוע, שאין זה גריעותא, משום שיש הרבה אנשים שהם תקיפים והם כשרים, וכמו (בראשית לט, כח): "מה פרצת עליך פרץ", ותרגם אונקלוס: "מה תקוף סגי עלך למיתקף", הרי שגם אנשים כשרים נקראים בשם תקיפים. ע"כ. ועי' מש"כ בעניי לעיל (חלק א הענף השישי סימן א סעיף ג). ע"ש.

ונראה דפשיטא שאין בו ב"בן ציון" שום פסול במה שהיה בעל זרוע, שבעל זרוע לדבר מצוה היה כדי להוציא את הפסולים, ונתן להם איגרת שיבוקין, ואמרינן באבות (פרק ה משנה כ): הוי עז כנמר לעשות רצון אביך שבשמים, ואף לייסר את הרשעים ככל אשר ישית עליו בעל, ועי' בשו"ת הרדב"ז החדשות (סימן קפז), שאין לחדול מלייסר את הרשעים מחשש שמא יצאו מהדת, וכ"כ הרמ"א (יו"ד סימן שלד סעיף א) בשם תרומת הדשן (סימן קלח), ועי' שו"ת חיים ושלום (חלק א דף לב ע"ב), ושו"ת קרית חנה (סימן יג), ושו"ת נדיב לב (חלק ב חאהע"ז סימן ב). וכבר כתב הרא"ש בתשובה (כלל יח סימן יג) באלמנה שנתעברה מגוי שיחתכו חוטמה לשחת תואר פניה בפני מנאפיה, והביאו בבית יוסף (חו"מ סימן ב מחודש ג), ועי' להרשב"א בתשובה (חלק ג סימן שצג), שרשאין לייסר את הפושעים אפילו עונש גוף, כדי להעמיד את הדת על תינה. וא"כ כל שכן הכא שריחקן **בן ציון** שפיר עבד, ולא לגרמיה הוא

דעבד, אלא להשרות שכינה על ישראל, שאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחדות שבישראל, כמ"ש בקידושין (ע:), והוא סילק את הפסולים, איישר חיליה.

והנה החיד"א בשו"ת חיים שאל (סימן לח אות ד) הביא למ"ש מהר"ם **בן** חביב בספר עזרת נשים שכתב וז"ל: ודע דלא ראיתי ולא שמעתי מי שנקרא **"בן צינן"**, אבל ראיתי מי שנקרא **"צינן"** בעיר ניקופיל וכו'. ע"כ. והקשה עליו, שהרי אחד מרבני ויניציא בשנת ש"ס נקרא מהר"ר **בן ציון** הצרפתי, ויש לו ג"כ פסקים, והוא נזכר בהרבה ספרים, ונזכר ג"כ בשו"ת גינת ורדים (חלק יד כלל ד סימן ד), ושם נכתבה תשובתו של מהר"ם **בן** חביב עצמו, והניח בצ"ע. ע"ש.

ואנא עבדא קמיה מריה שאול אשאל מרבי חיים שאל, דמאי טעמא לא הקשה על מרן החבי"ב מגמרא ערוכה בקידושין (עא.) שנזכר שם **"בן צינן"** שקירב וריחק, וכמ"ש"ל. ולעד"ן שלא כתב להקשות כן, מפני שבירושלמי קידושין (פרק ד הלכה ה) משמע ש"בן צינן" הנאמר שם, אינו אדם ששמו **בן ציון** וכדפרש"י, אלא הוא היה בנו של אדם שנקרא **"צינן"** והרי הוא בנו של **ציון** - **בן ציון**, שכך אמרו שם: משפחת בני צריפה היתה בעבר הירדן וריחקה **בן ציון** בזרוע, ועוד אחרת היתה שם וקירבוה בני **ציון** בזרוע. ע"כ. ומדנקט "בני צינן" משמע שהם בניו של אדם הנקרא **"צינן"**, ועל אחד מהם קורא **"בן צינן"** על שם אביו שהיה שמו **"צינן"**, וא"כ אינו שם פרטי של אדם, ולכן לא הקשה החיד"א מקידושין. וכן במשנה עדיות (פרק ח משנה ז) נכתב "בני צינן" מעיקרא ועד סיפא, ועי' שו"ת בנימין זאב (סימן תיב) שגרס: קרבוה **בן ציון** בזרוע. ע"ש.

ומ"מ השם **"בן צינן"** נפוץ מאוד עוד מימי הראשונים, עי' שו"ת מבי"ט (חלק ב סימן קלט): שמואל **בן** כ"ר **בן ציון**, וכן מוזכר שם זה בשו"ת מהר"ם גלאנטי (סימן קכה). וגם הוא מהשמות שמצויים הרבה, וכמ"ש המהרש"ם בתשובה (חלק ג סימן קע), וכ"כ בשו"ת תעלומות לב

(חלק ב חאהע"ז סימן ו, שמות אנשים ב אות יט) ששם זה נפוץ בערי המערב החיצון, ומהם שמקצרים את השם וכותבים "צידד". ע"ש.

ושם "בן צידד" הוא שם אחד ואין דומה כלל לשם "בענציא", כמ"ש בשו"ת אגרות משה (חאהע"ז חלק א סימן קכט), מפני שבן "צידד" הוא בשתי תיבות. ע"ש. ועי' בשו"ת קול מבשר (חלק ב סימן ז) שראה בכת"י קדוש אחד שכתב בשם הירושלמי, שמי שבניו מתים יקרא לבן אשר יולד לו בשם "בן צידד" ויחיה. וכ"כ מרן החיד"א בשם הגדולים (מע"ג מערכת ב אות ב"ן קונ"א ס"ק א). וכ"כ הגאון רבי יצחק פאלאג'י בספר יפה ללב (חלק ג חיו"ד סימן רסה אות ז, דף פח ע"ג) וכתב שכן נרמז בפסוק (תהילים קכה, א): "כהר ציון לא ימוט לעולם ישב". ע"ש. ועמ"ש בעניי לעיל (חלק א הענף השביעי סימן ו סעיף ח). ע"ש. ועי' בשו"ת מהרש"ם (חלק ו סימן קיב) שאדם שבניו מתים יקרא לבן שבא אחריהם בשם המת ועוד שם נוסף, ושאינו תדיר קודם לתדיר, וכתב כן בשם הגר"א, ועי' בעליות אליהו (הערה נא) שאמר (הגר"א) כן לבתו שהיו בניה מתים כשהם קטנים רח"ל, והוב"ד בשם הגדולים (מע"ג אות ב). ע"ש.

וכתב הרא"ש ברכות (פרק ה סימן כא) שרבי אליעזר הקליר מקרית ספר שחיבר קרוב"ץ היה תנא כדאמר בפסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים, פרשה כז סימן א): כדדמיך רבי אלעזר בר"ש קראו עליו דורו מכל אבקת ווכל, דהוא תנא קרוב"ץ דרשן ופייטן. והקשה המעדני יום טוב (אות ה) שבכמה פיוטים בארבע פרשיות, ובפורים, ובטל, ובמוסף ראש השנה, חתום בראשי החרוזים רבי אליעזר ברבי קליר מקרית ספר, משמע שאביו רבי קליר. והקשה כן על הערוך שכתב שנקרא ר"א "קליר" שאכל עוגה שהיה כתוב בה קמיעא ונתפקח, ויש מקומות שקוראין לעוגה "קליר", וא"כ מילת ברבי חוזר על עצמו, ש"קליר" הוא העוגה ולא אביו, ופרש"י בקידושין (פ:): ברבי - גדול הדור, ואי אפשר שהוא יחתום את עצמו גדול הדור. ותירץ שאבי אביו היה נקרא "קליר", והיות שסבו היה מפורסם יותר מאביו חתם שמו בשם סבו "הקליר", ולכן הוסיף ה"א הידיעה שהוא ביחס על שם ראש המשפחה. והקשה מהגהות מימוני (פרק ו מתלמוד תורה) שכתב שמהפסיקתא משמע שהיה בן רשב"י, וא"כ

אי אפשר לומר שחתם בשם סבו היות ואביו מפורסם היה, וגם לא שמענו שנקרא "יוחאי" אבי אביו של רשב"י בשם "קליר". וע"ש מש"כ לעיל בזה.

ועי' בשו"ת נודע ביהודה (תנינא או"ח סימן קיג) שהשואל הקשה סתירה מרש"י חולין (יא:) שפירש: ברבי אומר - לא ידעינן מנו, אלא אחד גדול בדורו היה, ועל שם כך נקרא "ברבי". עכ"ל. ולקמן (קו.) פירש: רבן גמליאל ברבי - בנו של רבי. עכ"ל. ורצה לומר לפי"ז שהיה לרבי אלעזר שני שמות ושניהם שם העצם, "אלעזר ברבי", וגם "קליר". וכתב הנו"ב להשיב לו, וז"ל: ואני לחולשת זכרוני אינני זוכר בשום מקום בש"ס, שום תנא או אמורא שהיה נזכר בשני שמות ושניהם שם העצם, זולתי "אבא שאול" ו"אבא יוסי", וגם זה אינו שני שמות, כי "אבא" לדעתי אינו שם העצם, רק שם התואר לשון חשיבות. עכ"ל. ע"ש. (ובענין ברבי, עי' למרן החיד"א בספר שם הגדולים [מע"ג ב קונ"א אות ב], ובספר שדי חמד [חלק א כללים, מערכת ב כלל עו]. ע"ש).

וקשה לע"ד מגמרא קידושין (ע.) שהיה אדם בשם **בן צידד**, וכתב בשו"ת תעלומות לב (חלק ב חאעה"ז סימו ו, שמות אנשים ב אות יט) שכותבין אותו **בן צידד** בשיטה אחת בגט, שזה השם ממש. וא"כ הוי שם אחד שהוא בשני שמות, האחד הוא **בן צידד** שהוא שם בפני עצמו, כיון שאין מילת **בן צידד** מסמלת על קשר של אב ובנו, אלא הוא שם בפני עצמו הנקרא **בן צידד**, והשם השני הוא **בן צידד**, הרי לך שיש אדם הנקרא בשני שמות בימי הגמרא. ואל תשיבני שמילת **בן צידד** הוא שם הקשר ל"ציון" – **בן צידד**, שכן מצינו ש"עובד" אבי ישי היו לו שני שמות, גם **בן צידד** וגם "עובד", וכמ"ש בספר מערכי לב (חלק ב, דף רכו ע"ב) על מה שנאמר ברות (ד, יז): "ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי ותקראנה שמו עובד", שכתב וז"ל: שיש לדקדק אומרו: "ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי", שאין זה שם מיוחד לנולד, דכל הנולדים נקראים "בן". גם תיבת "לאמר" אינה צודקת. גם "ותקראנה שמו", יתר הוא, שכבר כתיב "ותקראנה לו". גם במה שנאמר "יולד בן לנעמי", והרי בן לרות הוא ולא לנעמי. אך על פי האמור הנה נכון שהשכנות כיון שידעו

סוד היבום, נצנצה בהם רוח הקודש שהנולד הוא גילגול "מחלון", ולפי דכתיב: "ולא ימחה שמו", וכתוב: "יקום על שם אחיו", וגם המנהג לקרות להנולד מהיבום בשם המת, ולא רצו לקרותו "מחלון" בפירוש, קראוהו בשני שמות "בן" ו"עובד" - עולה (בגימטריא) כשם "מחלון" וזה שאמר: "ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי" - דהיינו "מחלון", ועל שמו קראו לו "בן", וגם ותקראנה שמו "עובד", דבצירוף שם "בן" ושם "עובד" הוא שעולה "מחלון". עכ"ל. וכתב בספר יפה ללב פאלאג'י (חלק ח אהע"ז סימן קכט מערכת ב, דף יד ע"ג) להוכיח מכאן שיש שם "בן" בפני עצמו, וא"כ "בן" צינוד" כיון שאין מילת "בן" מורה על ענין אב ובנו, הוי שני שמות. וכעת ראיתי שהקשה בדומה לזה הגאון רבי אהרן מגיד בספר בית אהרן (חלק ב מערכת א אהרן, דף תקיג), שכתב להקשות על הנו"ב הנ"ל משם "בן" חנן" שהוא שני שמות. ע"ש.

ולפי"ד נחא שלא מנה את שם "בן" צינוד" בשם אחד שמוזכר בש"ס, משום שהגירסה היא כמו המפורש בירושלמי "בני צינוד", והיינו בנים של אחד שנקרא בשם "צינוד", וכפי הגירסא במשנה עדיות שלפנינו. ודוק. ועי' בשו"ת חתם סופר (אעה"ז חלק ב סימן יח) שכתב וז"ל: ועוד נראה לי, דלפנים לא היו נוהגים לקרוא בשני שמות בבית אחת, כי חדשים מקרוב באו, ואפילו יעקב אבינו ע"ה לא מצינו שנקרא "יעקב ישראל" בפעם אחת, ולא מצינו בכל השמות שבתנ"ך וש"ס ופוסקים שיקרא אחד בבית אחת בשני שמות ביחד. עכ"ל. וכאן הבין שואל דאיתא בתלמוד אחד שנקרא בשני שמות והוא "בן" צינוד" בקידושין (ע.), ואמאי לא הזכירו מרן החת"ס לראייה. והשתא נחא, שאפשר שגרסו כגירסת הירושלמי והמשנה בעדיות הנ"ל "בני צינוד", ולא "בן" צינוד", דמשמע שהוא שם עצם היותו "בן" פלוני. ועי' בספר טיב גיטין (ערך שכנא).

ובעיקר מה שכתב הנודע ביהודה שלא מצא שהיו נוהגים לקרוא שני שמות, עי' בבית אהרן מגיד (חלק ב מערכת א אהרן, דף תקיג ע"א אות כט) שהקשה מכמה דוכתי שמצינו שנקראו בשני שמות, בבראשית (ד, כב): "תובל קין", ובפרשת וישלח (לו, לח-לט): "בעל חנן". ובדה"א (ד, כ): "בן חנן" "בן זוחת", ובמצו"ד כתב שכך שמו. ובעזרא (ו, יג): "שתר

בוזני", ובמלכים (כג, יא): "פלא יועץ", "אל גבור", "אבי עד", "שר שלום", "נתן מלך", ו"רממתי עזר", בדהי"א (כה, ד). "מתרדת טבאל", בעזרא (ד, י). "יושב חסד", בדהי"א (ג, כ), ועוד רבים שנקראו בשני שמות. וכתב לתרץ שאף הנודע ביהודה דייק בלישניה וכתב: "ואף במקרא לא היו רגילים לקרוא בשני שמות", ומשמע שרגילות קצת היה. וכן משמע מטיב גיטין (ליקוטי שמות ס"ק לב) שכתב שבזמן הקדמונים לא הוה שכיח שיהיה לאיש אחד שני שמות מלידה. ע"כ. ויש במשמע דדוקא מלידה לא היו רגילין, אבל אח"כ על ידי חולי היו רגילין, או מפני הסכנה (ועמ"ש בעניי לעיל חלק א הענף השישי סימן ד סעיף א בענין שם "מהללאל". ע"ש.), וכן משמע ממ"ש בשו"ת צמח צדק החדשות (סימן קפ) שכתב וז"ל: ומה שלא נזכר זה בדברי הראשונים, לפי שבדורות הראשונים לא נמצא מי שהיה נקרא בשמות כפולים, כי אם אחד מני אלף. עכ"ל. ע"ש. ומכל מקום קשה על מ"ש מרן החת"ס הנ"ל: "שלא מצינו בכל השמות שבתנ"ך וש"ס ופוסקים שיקראו בבת אחת בשני שמות יחדיו". והנה מלשון "כל" אתי לרבווי (וכמ"ש בפסחים מג:, ורש"י סוכה כז:, ועי' שו"ת הרדב"ז סימן תקכז), ומשמע דס"ל שאין כלל, והכא אשכחנא טובא. וצ"ע.

סימן ד

גדליה. הראשון היה "גדליה" בן ידותון בימי דוד מהמשוררים במצלתיים, בדהי"א (כה, ו). השני היה סבו של הנביא "צפניה", שנאמר (צפניה א, א): "דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי, בן גדליה, בן אמריה, בן חזקיה, בימי יאשיהו בן אמון מלך יהודה". השלישי היה גדליה בן אחיקם (ירמיה מ, ה), שהיה נציב יהודה אחר שהגלה נבואזדן רב טבחים את כל גלות ירושלים ויהודה, והשאיר שם מדלת העם העניים. שלח בעלים מלך עמון את ישמעאל בן נתניה להרוג את גדליהו, ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר אתו, והרגו את גדליה בחרב